

મહેનત, મૃત્યુ અને માંદગી

– લિયો તોલ્સ્ટોય

દક્ષિણ અમેરિકાના આદિવાસીઓની એક દંતકથા...

સૃષ્ટિનું સર્જન કરી ભગવાને માણસજાતનું સર્જન કર્યું અને તેને સૃષ્ટિ પર વસવાટ આપ્યો. તે વખતના માણસને આજની જેમ જીવવા માટે મહેનત કરવી પડતી નહોતી. તેને રહેવા માટે ઘર બાંધવાની કે પહેરવા-ઓઢવા માટેનું કપડું બનાવવા કપાસ ઉગાડવાની કે કાંતવા-વણવાની મહેનત પણ કરવી પડતી નહોતી. એટલું જ નહીં, તેને ખાવાપીવાની પણ જરૂર પડતી નહોતી ! એટલે અનાજ ઉગાડવા માટે પણ મહેનત કરવાનો સવાલ નહોતો. તેને મૃત્યુનો ડર નહોતો. કારણ કે દરેક માણસ પૂરાં સો વરસ જીવતો અને સો વરસ પૂરાં થતાં મરી જતો. મૃત્યુનો ભય ન હોવાને કારણે માણસને કોઈપણ જાતની માંદગીનો પણ ડર નહોતો. માંદગી શું છે તે કોઈ જાણતું સુધ્ધાં નહોતું. ભગવાનને એમ હતું કે મહેનત, મૃત્યુ ને માંદગી એ ત્રણેથી મુક્ત એવો માણસ સૃષ્ટિ પર સુખી જીવન જીવી શકશે.

ભગવાનની આ ધારણા ખોટી પડી. થોડા સમય પછી જ્યારે ભગવાન સૃષ્ટિ પર વસાવેલી માણસજાત કેવા સુખમાં દિવસો વિતાવે છે તે જોવા આવ્યા ત્યારે તેમણે જોયું કે માણસો ભેગા મળીને સંપથી જીવન જીવવાને બદલે અંદરોઅંદર ઝઘડા કરતા થઈ ગયા છે, સ્વાર્થી બની ગયા છે.

આનું કારણ માણસોને જે સગવડવાળું જીવન આપ્યું છે તે છે. તેને લીધે જ તેઓ સ્વાર્થી થઈ ગયા છે અને અંદરોઅંદર ઝઘડા કરતા થઈ ગયા છે. આ પરિસ્થિતિ બદલવા માટે તેમણે એવી ગોઠવણ કરી કે મહેનત કર્યા વગર જીવવું અશક્ય થઈ જાય. તેમની ગોઠવણ પ્રમાણે હવે માણસને ખાવાપીવાની જરૂર પડવા લાગી. ટાઢ-તાપથી નિર્ભય બની ફરનાર માણસને હવે ટાઢ-તાપની અસર થવા લાગી. હવે માણસને ખાવાપીવા માટે અનાજ ઉગાડવાની જરૂર પડી. ટાઢ-તાપથી બચવા માટે ઘર બાંધવાની તથા કપડાંની જરૂર પડી. આમ મહેનત કર્યા સિવાય જીવવું અશક્ય બની ગયું.

ભગવાનને એમ હતું કે અનાજ ઉગાડવા માટે, ઘર બાંધવા માટે માણસને મહેનત કરવી પડશે. એકબીજાની મદદની જરૂર પડશે એટલે બધા માણસો હળીમળીને આનંદથી રહેશે. પણ ભગવાનની આ ધારણાય ખોટી પડી. થોડા સમય બાદ ભગવાને જોયું કે સૃષ્ટિ પરની પરિસ્થિતિ પહેલાં કરતાં વધુ ખરાબ થઈ રહી છે. એમણે કરેલી ગોઠવણ મુજબ મહેનત કરવી અનિવાર્ય હતી એ સાચું, પણ માણસો સમૂહમાં સંપથી રહેવાને બદલે નાની-નાની ટોળીઓમાં વિભાજિત થઈ ગયા હતા. એક ટોળી બીજી ટોળીએ મહેનતથી ઉપજાવેલું ધાન પચાવી પાડવાના પ્રયત્નો કરતી હતી. આમ પરસ્પરના સંઘર્ષમાં માણસો પોતાની શક્તિ વેડફી રહ્યા હતા.

આ પરિસ્થિતિ નિવારવા ભગવાને અન્ય માર્ગ અપનાવ્યો. અત્યાર સુધી માણસો પૂરા સો વર્ષ જીવતા એટલે જિંદગી વિશે બેફિકર હતા. પણ હવે ભગવાને એવી ગોઠવણ કરી કે કોઈપણ માણસ કોઈપણ સમયે મરી શકે ! આકાશવાણી મારફતે એની જાહેરાત પણ કરી દેવાઈ ! ભગવાને વિચાર્યું હતું કે મૃત્યુનો ભય અને જીવનની ક્ષણભંગુરતાને કારણે માણસો પોતાનો કિંમતી સમય નહીં બગાડે અને પ્રાપ્ત જિંદગીનો આનંદ લેતાં શીખશે.

મહેનતની અનિવાર્યતા અને મૃત્યુનો ભય પણ માણસોને સુધારી શક્યા નહીં. સશક્ત અને બળિયા માણસો નિર્બળ માણસોને મારી નાખવાની ધમકી આપી તેમની પાસે ગુલામ જેવાં કામો કરાવવા લાગ્યા. નિર્બળોનું શોષણ થવા લાગ્યું અને સશક્ત લોકો આળસુ અને નિર્દય બની ગયા ! આમ કંઈ સૃષ્ટિ ચાલે ? ભગવાન વિમાસણમાં પડી ગયા.

આ દુઃખદ પરિસ્થિતિ સુધારી માણસજાતને સંગઠિત અને સુખી કરવા ભગવાને છેલ્લું

શસ્ત્ર અજમાવ્યું. દરેક જાતના રોગ અને માંદગીનાં દ્વાર સૃષ્ટિ માટે ખોલી નાખ્યાં ! સશક્ત માણસો પણ માંદગીનો ભોગ બને અને પોતાની શક્તિનું અભિમાન છોડી નિર્બળ માણસો સાથે સંપથી રહી નીતિમય જીવન ગુજારશે એવી ભગવાનની ધારણા રહી હતી.

થોડા સમય બાદ ભગવાન પોતાના માંદગીના શસ્ત્રએ સૃષ્ટિ પર કેવી અસર કરી છે તે જોવા આવ્યા. પણ ભગવાને જોયું કે માણસોએ પહેરી લીધેલા સ્વાર્થના કવચને એ શસ્ત્ર પણ ભેદી શક્યું નહોતું. સશક્ત માણસોએ નબળા માણસોને પોતાની માંદગી સમયે ચાકરી કરવાની ફરજ પાડી હતી. સામે પક્ષે નબળા માણસો માંદગીનો ભોગ બને ત્યારે એમની ચાકરી કે ઉપચાર કરનારું કોઈ નહોતું. કેટલાક ચેપી રોગોના પ્રસારને કારણે સશક્ત અને સક્ષમ માણસોએ પોતાનાં અલગ નિવાસસ્થાનો બનાવ્યાં. ત્યાં તેઓ વધુ ધન ખર્ચીને ઉપચાર કરાવી સ્વસ્થ થઈ શકતા જ્યારે નિર્બળ માણસોની હાલત તો માંદગીને કારણે વધુ કફોડી થતી જતી હતી. સમાજની વિષમતા દૂર કરવામાં આ માંદગીનું શસ્ત્ર પણ નિષ્ફળ રહ્યું હતું.

આમ મહેનત, મૃત્યુ અને માંદગી - આ ત્રણેય શસ્ત્રો ભગવાને માણસને સુખી અને સમાજને એકત્રિત કરવા વાપર્યાં, પણ ભગવાન માણસને ન તો સુખી-સંતોષી જોઈ શક્યા ન એકત્રિત ! ભગવાન હવે નિઃસહાય હતા. સમસ્ત સૃષ્ટિને સુખી કરવાના પ્રયત્નો રહેવા દઈને માણસોને પોતાની પ્રકૃતિ અને કર્મ પર છોડીને ભગવાન ચાલ્યા ગયા.

બ્રહ્માજીની ભેટ

એક મનુષ્ય બ્રહ્માજી પાસે ગયો અને પ્રગતિ અને સુખશાંતિનું વરદાન માંગ્યું. બ્રહ્માજીએ ભેટ સ્વરૂપે તેને બે ભરેલા થેલા આપ્યા. એક થેલાને પીઠ પર બાંધી દીધો અને બીજાને ગળામાં લટકાવી દીધો. મનુષ્યે આશ્ચર્યચકિત થઈ આ થેલાનું રહસ્ય અને ઉપયોગ પૂછ્યો.

બ્રહ્માજીએ કહ્યું : “પાછળના થેલામાં પડોશીઓની ખામીઓ (નિંદા) ભરી છે. તેને પાછળ જ રાખજે, તેને જોતો નહિ, નહિ તો તને અકારણ દુઃખ થશે અને તારી પ્રગતિ માટે તારે જે કરવાનું છે તે નહિ કરી શકે અને તે દુઃખમાં ગૂંચવાયેલો રહીશ. ગળામાં જે થેલો લટકેલો છે તેમાં તારી ખામીઓ છે. તેને તારી આંખોની સામે રાખજે. વારંવાર તેને જોજે અને પોતાની જાતને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરજે. આ બે થેલાનું જો તું સાચું તારણ કાઢીને સમજીશ તો નિશ્ચય તારી સુખશાંતિ મેળવવાની મનોકામના પૂરી થશે.”